

Dominika Kaniecka

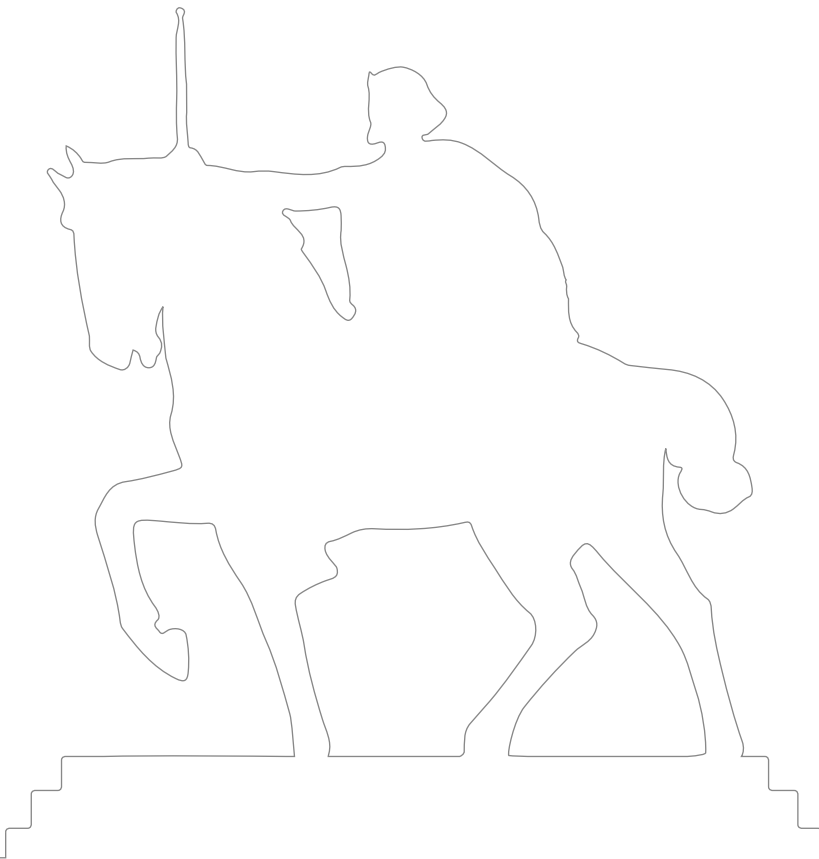
Opowiedzieć naród

| Chorwackość według Augusta Šenoi |

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

Opowiedzieć naród

| Chorwackość według Augusta Šenoi |

Dominika Kaniecka

Opowiedzieć naród

| Chorwackość według Augusta Šenoai |

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński ze środków
Wydziału Filologicznego

RECENZENT

dr hab. Magdalena Dyras

PROJEKT OKŁADKI

Pracownia Register

© Copyright by Dominika Kaniecka & Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Wydanie I, Kraków 2014
All rights reserved

Niniejszy utwór ani żaden jego fragment nie może być reprodukowany, przetwarzany i rozpowszechniany w jakikolwiek sposób za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych oraz nie może być przechowywany w żadnym systemie informatycznym bez uprzedniej pisemnej zgody Wydawcy.

ISBN 978-83-233-3747-8

www.wuj.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
Redakcja: ul. Michałowskiego 9/2, 31-126 Kraków
tel. 12-663-23-81, tel./fax 12-663-23-83
Dystrybucja: tel. 12-631-01-97, tel./fax 12-631-01-98
tel. kom. 506-006-674, e-mail: sprzedaz@wuj.pl
Konto: PEKAO SA, nr 80 1240 4722 1111 0000 4856 3325

Słowa podziękowania kieruję do profesor Marii Dąbrowskiej-Partyki za opiekę naukową nad rozprawą, nieocenione wsparcie i cierpliwość. Chciałabym także podziękować profesor Celinie Judzie za życzliwość i cenne uwagi krytyczne oraz profesorowi Julianowi Kornhauserowi za kredyt zaufania, jakim obdarzył mnie na samym początku mojej drogi naukowej.

Osobne podziękowania składam Mamie.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
1. Naród.....	9
2. Miasto.....	18
3. Pamięć.....	24
4. Czytelnik.....	29
KILKA SŁÓW O METODZIE (wprowadzenia ciąg dalszy).....	35
ŠENOI OPOWIEŚĆ O NARODZIE	51
1. Wolność.....	57
2. Ojczyzna.....	65
3. Język.....	82
4. Wzorowy Chorwat	95
5. Historia	115
6. Opowieść o narodzie – podsumowanie.....	143
ŠENOI OPOWIEŚĆ O ZAGRZEBIU	145
1. Centrum narodu/ojczyzny.....	160
2. Chorwacka stolica a kwestia języka narodowego.....	171
3. Zagrzebianin vs. Chorwat	181
4. Historia narodu – historia miasta.....	195
5. Swoj i obcy Zagrzeb.....	210
6. Opowieść o mieście – podsumowanie.....	217
ZAKOŃCZENIE	221
Bibliografia	233
Indeks osób.....	239

WPROWADZENIE

1. Naród

Jednym z podstawowych założeń niniejszej rozprawy jest przekonanie o nadrzędnej roli problematyki narodowej w całej twórczości Augusta Šenoi. Wynika ono zarówno ze wstępnej analizy tekstów, jak i z opublikowanych programowych deklaracji ich autora. Determinuje również przebieg badań oraz prezentację ich rezultatów, a na początkowym etapie pozwala doprecyzować kluczowe dla poszukiwań pytanie. Pytamy o to, jak człowiek, który swoje pisarstwo i działalność publiczną podporządkował sprawie narodowej, prezentuje własną nację. Rekonstrukcje wykreowanej przez autora wizji narodu chorwackiego i omówienia poszczególnych jej składników zostały przeprowadzone w sposób wielopłaszczyznowy. Wnikliwej analizie poddano przede wszystkim dyskursywną konstrukcję tożsamości narodowej, ponieważ zasadniczym aspektem pytania jest to, jak – sięgnijmy po jedną z definicji dyskursu – Šenoa „używa języka”, opisując tę właśnie problematykę.

Omówiona została także relacja pomiędzy autorskim wyobrażeniem o narodzie a adresatem tego wyobrażenia, jako że znacznie różnić się będą współczesne odczytania jego wizji od interpretacji pierwszych czytelników Šenoi. Wprowadzenie dwóch perspektyw – badacza i posiadającego znaczne ograniczenia czytelnika epoki – ułatwi prezentację mechanizmów dyskursywnych, jakimi w przekazywaniu zasadniczych treści posługiwał się chorwacki pisarz. Kolejną istotną płaszczyzną jest zależność, w jakiej odtwarzana w procesie analizy wizja narodu chorwackiego pozostaje z realnymi potrzebami opisywanej wspólnoty. Sytuacja narodu w drugiej połowie XIX wieku, czy też wcześniejsze etapy jego rozwoju, nie stanowią jednak głównego przedmiotu opisu, lecz jedynie kontekst rozważań na temat wpływu literatury (w tym konkretnym przypadku tekstów Augusta Šenoi) na kształtowanie się zbiorowej pamięci wspólnoty narodowej, a tym samym profilowanie jej tożsamości czy mechanizmów autoidentyfikacji.

Jak zaznaczono na wstępie, naród stanowi kluczową kategorię naszych poszukiwań. Odwołania wyobrażenia przedstawionego przez Augusta Šenoę do istniejących definicji tego pojęcia wydają się nieuniknione, przy czym zaznaczyć należy, iż konfrontacja służy jedynie stworzeniu szerszej perspektywy dla badań nad autorską wizją narodu. Celem niniejszej pracy nie jest sformułowanie wyjaśnienia uniwersalnego dla całej epoki pisarza, ani tym bardziej jednoznaczne umiejscowienie jego opowieści o narodzie po stronie dawnych bądź współczesnych koncepcji.

Rozległe badania nad narodem przynoszą ogrom teorii i definicji. Jako bardzo przekonującą przytacza się często tezę Johna A. Halla, która brzmi następująco: „Nie jest możliwa jedna uniwersalna teoria nacjonalizmu”¹. Kontynuując zacytowaną myśl, należy podkreślić, iż możliwa nie jest także jedna uniwersalna koncepcja narodu. Adekwatność poszczególnych ujęć jest zwykle odmierzana w odniesieniu do konkretnego momentu dziejowego i sytuacji wspólnoty, której ujęcia te dotyczą. Żadna z dostępnych koncepcji nie może stanowić wzorcowej matrycy w badaniach nad twórczością chorwackiego pisarza przede wszystkim ze względu na to, iż w procesie analizy i rekonstrukcji stworzonej przez Šenoę indywidualnej definicji narodu sprawdzane są dwie perspektywy odbioru jego wizji – współczesna i możliwa/funkcjonująca w epoce autora. Ze względu na cele, jakie za pomocą swojego wyobrażenia pragnie osiągnąć sam autor, istotne punkty odniesienia dla poniższych badań stanowić mogą różne ujęcia kwestii narodowej. Od razu odrzucić można większość koncepcji utożsamiających naród z państwem, czy też zakładających konieczność identyfikacji danej wspólnoty z organizmem państwowym. Zastosowania nie znajdują też koncepcje polityczno-obywatelskie, jak również te stawiające naród na równi ze społeczeństwem. Zdecydowanie bliższe wizji rekonstruowanej w rozdziale analitycznym będą poglądy polskiego socjologa Floriana Znanieckiego, który nie uważa państwa za niezbędny czynnik jedności narodowej². W grupie tej znajdują się też inne teorie, zaklasyfikowane przez Antoninę Kłoskowską do tzw. kulturalistycznych ujęć narodu. Zanim jednak zostaną przywołane, wróćmy jeszcze na chwilę do zasadniczego powodu nieodpowiedniości jednej tylko koncepcji – do perspektywy obranej w części analitycznej.

¹ Tezę Halla cytuję za A. Kłoskowską, która powyższym zdaniem otwiera przegląd koncepcji narodu w ujęciu kulturalistycznym i w perspektywie antropologicznej, zaznaczając wyraźnie, iż popularne wśród dużej części badaczy utożsamianie narodu z nacjonalizmem znacznie komplikuje próby wyjaśnienia tego złożonego zagadnienia. A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996, s. 32.

² W swoich badaniach naród i państwo traktuje jako byty niezależne, a za skuteczny budulec więzi w ramach pierwszego z nich uznaje wspólnotę kultury. Zob. F. Znaniecki, *Współczesne narody*, Warszawa 1990.

Założone zostały dwie możliwości interpretacji autorskiej definicji narodu chorwackiego i poczucia tożsamości narodowej, czy też w niektórych kontekstach „chorwackości” – z perspektywy badacza, współczesnego odbiorcy analizowanych treści, oraz z perspektywy pierwszego czytelnika Augusta Šenoi. Epoce, w której omawiana wizja powstaje, skłonni jesteśmy przypisać organiczne postrzeganie narodu – takiego więc przedstawienia spodziewamy się od wybitnego reprezentanta swoich czasów. Odwołania do organicznych koncepcji wspólnotowych ułatwią prezentację poszczególnych elementów dziewiętnastowiecznego wyobrażenia na temat narodu chorwackiego skonstruowanego przez Šenoę.

Prowadzone współcześnie badania nad kategorią narodu, w odróżnieniu od wcześniejszej optyki, nie przedstawiają go jako bytu istniejącego od zawsze i powstałego w konsekwencji naturalnego porządku rzeczy – w dominujących dziś teoriach zakłada się, że naród jest swoistym konstruktem, wytworem ery nowoczesności. Koncepcje nominalistyczne stały się zatem drugim, istotniejszym punktem odniesienia w przebiegu analizy. Pozwalają bowiem na osadzenie omawianego wyobrażenia literackiego w kontekście współczesnego sposobu postrzegania procesu kształtowania się narodu chorwackiego w drugiej połowie XIX wieku. To zaś umożliwia odkrycie ciekawych mechanizmów dyskursywnych, mniej lub bardziej świadomie stosowanych przez Augusta Šenoę.

Zastosowanie w poniższych rozważaniach znajdują więc zarówno tezy Stanisława Ossowskiego, jak i Ernesta Gellnera. Szczegółne znaczenie wydają się mieć kwestie zdefiniowane przez Ossowskiego jako wiara w predestynowany i nierozzerwalny charakter więzi narodowej, zdeterminowanej przez takie czynniki naturalne jak chociażby zmitologizowana krew³. Również przy próbach wyjaśnienia zakresu znaczeniowego i możliwych odczytań pojęcia ojczyzny, istotnego korelatu kategorii narodu, koncepcje tego badacza w sposób znaczący dopełniają analizy. Przydatne okazują się przede wszystkim poszczególne składniki tej swoistej „zbitki pojęciowej”⁴. Rozgraniczenie „ojczyzny ideologicznej” i „ojczyzny prywatnej” oraz określenie obu konstruktów w związku z pojęciem narodu ułatwiają umiejscowienie w dyskursie narodowym Šenoi kategorii „małej ojczyzny” (*zavičaju*).

Odwołania do wybranych aspektów organicznych koncepcji narodu stanowią swego rodzaju wewnętrzny szkielet teoretyczny – pozwalają odtworzyć możliwą motywację wyborów autora w procesie budowania wizji własnego narodu, dokonywanych – przypomnijmy – w odniesieniu

³ S. Ossowski, *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984, s. 27. Por. też rozważania A. Kłoskowskiej na temat koncepcji Ossowskiego w: A. Kłoskowska, *Kultury narodowe...*, *op.cit.*, s. 16.

⁴ S. Ossowski, *Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny* [w:] *idem, op.cit.*, s. 16–46.

do horyzontu odbioru czytelnika epoki. Sięganie po koncepcje nominalistyczne w toku analizy końcowego efektu wspomnianego wyżej procesu to zewnętrzny system odniesień. Jego poszczególne elementy nie tyle wyjaśniają, ile inspirują przy wyborze kierunków badania relacji pomiędzy rezultatami konkretnych decyzji autora a skomplikowaną sytuacją realnego narodu. Nadają specyficzny ton współczesnemu odbiorowi dyskursu narodowego Augusta Šenoj.

Zewnętrzny system odwołań powstał jako wypadkowa podstawowych założeń zaczerpniętych przede wszystkim z trzech opracowań: *Narody i nacjonalizm* Ernesta Gellnera, *Invention of Tradition* Erica Hobsbawma oraz *Wspólnoty wyobrażone* Benedicta Andersona.

„I narody i państwa są bytami przygodnymi, a nie powszechnymi i koniecznymi. Istniały nie zawsze i nie wszędzie. Co więcej, naród i państwo nie są tym samym bytem. (...) Niewątpliwie państwo nie potrzebowało narodu, by móc zaistnieć, i niewątpliwie też niektóre narody zaistniały bez błogosławieństwa państwa”⁵. Przytoczone tu słowa Ernesta Gellnera prezentują wspólne dla wszystkich wyżej wymienionych badaczy stanowisko wobec iluzorycznej naturalności narodu, każdy z nich zakłada właściwą dla siebie „sztuczność” w procesie jego powstawania. Wszyscy też jego początków szukają dopiero u schyłku XVIII wieku, potwierdzając tym samym względną młodość rozpatrywanej kategorii. Przyjęcie takiego stanowiska w analizie pozwala na potraktowanie rekonstruowanej wizji narodu chorwackiego jako reakcji na potrzeby wspólnoty znajdującej się wciąż w fazie formowania się. Gellner oddziela naród od pojęcia państwa (choć, inaczej niż Znaniecki, nie wyklucza istotnych zależności), co również wydaje się szczególnie ważne w omawianym przypadku.

W przywołanych wcześniej opracowaniach koncepcja narodu zakłada jego związek z nacjonalizmem. Gellner jest w tej kwestii najbardziej radykalny, ponieważ przypisuje nacjonalizmowi moc narodotwórczą⁶. Stanowisko to, głównie ze względu na zaproponowaną przez badacza argumentację, spotkało się z krytycznymi uwagami⁷. Na potrzeby analizy przyjmujemy jego uproszczoną wersję. Nacjonalizm rozumieć będziemy jako ideę o mocy narodotwórczej (mając świadomość, iż dla Gellnera ideowy wymiar nacjonalizmu nie był najistotniejszy), co umożliwi prześledzenie sposobu, w jaki idea ta kształtować może naród poprzez medium, którym tu konkretnie jest literatura tworzona przez Augusta Šenoę.

⁵ E. Gellner, *Narody i nacjonalizm*, tłum. T. Hołówka, Warszawa 2009, s. 82.

⁶ *Ibidem*, s. 144.

⁷ Kłoskowska na przykład zadaje pytanie o społeczny podmiot nacjonalizmu, skoro nie istnieje naród, który mógłby go tworzyć. Zob. A. Kłoskowska, *Kultury narodowe...*, *op.cit.*, s. 27.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia podmiotowa

Šenoa A., *Sabrana djela*, prir. S. Ježić, Zagreb 1963–1964.

Knjiga I: *Pjesme*

Knjiga II: *Turopoljski top, Blijedi mjesec, Do tri puta Bog pomaže, Dusi narodne straže, Zlatarovo zlato*

Knjiga III: *Prijan Lovro, Lijepa Anka, Kapetan Izailo, Barun Ivica, Mladi gospodin, Čuvaj se senjske ruke, Kako došlo tako prošlo, Ilijina oporuka*

Knjiga IV: *Seljačka buna, Diogenes*

Knjiga V: *Karamfil s pjesnikova groba, Pruski kralj, Turci idu, U akvariju, Vladimir, Prosjak Luka*

Knjiga VI: *Kanarinčeva ljubovca, Zvonar tobđžija, Branka, Ljubica, Dramski fragmenti*

Knjiga VII i VIII: *Kletva*

Knjiga IX: *Dopisi iz Praga, Različiti članci, Feljtoni, Zagrebulje, (Rasprave)*

Knjiga XI: *Putopisi, Hrvatski gradovi, Književnost i umjetnost, Prigodni članci i polemike, Različite bilješke*

Knjiga XII: S. Ježić, *Život i djelo Augusta Šenoae, Prilozi*

Bibliografia przedmiotowa

Hasło ognjište [w:] V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, Zagreb 1994, s. 587.

Hasło oganj [w:] *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, red. R. Matasović, Zagreb 2003, s. 862.

Anderson B., *Wspólnoty wyobrażone: rozważania o źródłach i rozprzestrzenianiu się nacjonalizmu*, tłum. S. Amsterdamski, Kraków 1997.

Assman A., *Przestrzenie pamięci. Formy i przemiany pamięci kulturowej*, tłum. P. Przybyła [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 101–142.

Assman A., *1998 – między historią a pamięcią*, tłum. M. Saryusz-Wolska [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 143–173.

Assman J., *Kultura pamięci*, tłum. A. Kryczyńska-Pham [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 59–79.

- Badurina N., *Nezakonite kćeri Ilirije. Hrvastka književnost i ideologija u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb 2009.
- Barac A., *Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije*, knj. I: *Književost ilirizma*, Zagreb 1934.
- Barac A., *August Šenoa*, Zagreb 1926.
- Begović M., *Šenoa u intimnosti. Razgovor sa gospodarom Slavom Šenoa* [w:] V. Brešić, *Dragi naš Šenoa*, Zagreb 1992, s. 121–126.
- Berger P., Luckmann T., *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, tłum. J. Niżnik, Warszawa 1983.
- Bobrownicka M., *Narkotyk mitu*, Kraków 1995.
- Bobrownicka M., *Relacje język – naród w myśli i praktyce literackiej Słowian zachodnich i południowych* [w:] *Kategoria narodu w kulturach słowiańskich*, red. T. Dąbek-Wirgowa, A.Z. Makowiecki, Warszawa 1993, s. 17–25.
- Bratulić J., Damjanović S., *Hrvatska pisana kultura*, sv. 2., Zagreb 2007.
- Brešić V., *Dragi naš Šenoa*, Zagreb 1992.
- Bujnicki T., *Narracja historyczna a narracja beletrystyczna. („Ogniem i mieczem” Sienkiewicza a dzieła Szajnochy i Kubali)* [w:] *Narracja, historia, fikcja. Dawne kultury w historiografii i literaturze*, red. Ł. Grützmacher, Warszawa 2009, s. 107–119.
- Buntak F., *Povijest Zagreba*, Zagreb 1996.
- Caillois R., *Paryż, mit współczesny* [w:] *idem, Odpowiedzialność i styl. Eseje*, tłum. K. Dolatowska, Warszawa 1967, s. 101–120.
- Cetnarowicz A., *Odrodzenie narodowe w Dalmacji*, Kraków 2001.
- Coha S., *Mitologemi i ideologemi u funkciji kreiranja nacionalnog identiteta u poeziji Augusta Šenoa* [w:] *Polska i Chorwacja w Europie Środkowej*, red. P. Żurek, Bielsko-Biała 2007, s. 431–462.
- Črnja Z., *Kulturna povijest Hrvatske*, knj. 1, Opatija 1978.
- Czerwiński M., *Elementy dyskursywnej konstrukcji chorwackiej tożsamości narodowej*, Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU, t. XIII, Kraków 2005, s. 7–27.
- Czerwiński M., *Język, kultura, społeczeństwo. O potrzebie badań dyskursu*, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*”, z. 41, Warszawa 2006, s. 239–252.
- Czerwiński M., *Literackie inkarnacje dialektu kajkawskiego we współczesnej chorwackiej prozie* [w:] *Zrozumieć Słowiańszczyznę*, red. M. Dąbrowska-Partyka, Kraków 2010, s. 155–166.
- Czerwiński M., *Żyd tułacz a komunikacja publiczna w XIX-wiecznej Chorwacji*, „*Pamiętnik Słowiański*” 2005, t. LV, z. 2, s. 3–24.
- Dąbrowska-Partyka M., *Diaspory i peryferie. Kilka uwag o kulturze literackiej Słowian w XIX wieku* [w:] *Słowiańskie diaspory*, red. C. Juda, Kraków 2009, s. 31–40.
- Dąbrowska-Partyka M., *Świadectwa i mistyfikacje. Przed i po Jugosławii*, Kraków 2003.
- van Dijk T.A., *Badania nad dyskursem* [w:] *Dyskurs jako struktura i proces*, red. *idem*, tłum. G. Grochowski, Warszawa 2001, s. 9–44.
- van Dijk T.A., *Discourse and manipulation*, „*Discourse & Society*”, t. 17 (2), London 2006, s. 359–383.
- van Dijk T.A., *Dyskurs jako struktura i proces*, red. *idem*, tłum. G. Grochowski, Warszawa 2001.

- van Dijk T.A., *Kontekstualizacja w dyskursie parlamentarnym* [w:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, s. 215–244.
- Dyras M., *Re-inkarnacje narodu. Chorwackie narracje tożsamościowe w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, Kraków 2009.
- Eco U., *Lector in fabula*, tłum. P. Salwa, Warszawa 1994.
- Eliade M., *Świat, miasto, dom*, tłum. I. Kania [w:] *idem, Okultyzm, czary, mody kulturalne*, Kraków 1992, s. 31–48.
- Erl A., *Literatura jako medium pamięci zbiorowej*, tłum. M. Saryusz-Wolska [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 211–247.
- Falski M., *Porządkowanie przestrzeni narodowej. Przypadek chorwacki*, Warszawa 2008.
- Foucault M., *Porządek dyskursu*, tłum. M. Kozłowski, Gdańsk 2002.
- Geertz C., *Zastane światło. Antropologiczne refleksje na tematy filozoficzne*, tłum. i wstęp Z. Pucek, Kraków 2003.
- Gellner E., *Narody i nacjonalizm*, tłum. T. Hołówka, Warszawa 2009.
- Gil D., *Prawosławie. Historia. Naród. Miejsce kultury duchowej w serbskiej tradycji i współczesności*, Kraków 2005.
- Głowiński M., *Narracja historyczna – narracja powieści historycznej* [w:] *Narracja, historia, fikcja. Dawne kultury w historiografii i literaturze*, red. Ł. Grutzmacher, Warszawa 2009, s. 133.
- Głowiński M., *Lektura dzieła a wiedza historyczna* [w:] *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978, s. 94–113.
- Głowiński M., *Style odbioru*, Kraków 1977.
- Gross M., *Počeci moderne Hrvatske*, Zagreb 1985.
- Gross M., *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb 1971.
- Hirc D., *Pasoglavac*, „Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena” 1896, knj. 1, s. 229.
- Hirc D., *Stari Zagreb*, Zagreb 2008 (svezak I: *Gradec i Grič*, svezak II: *Kaptol i Donji grad*).
- Hobsbawm E., *Introduction: Inventing Traditions* [w:] *idem, The Invention of Tradition*, Cambridge 1992, s. 1–15.
- Iveljić I., *Očevi i sinovi. Privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća*, Zagreb 2007.
- Jałowicki B., Szczepański M.S., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa 2002.
- Jelčić D., *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb 1997.
- Jelčić D., *Šenoa*, Zagreb 1984.
- Ježić S., *Život i djela Augusta Šenoa* [w:] A. Šenoa, *Sabrana djela*, sv. XII, Zagreb 1964.
- Kategorija narodu w kulturach słowiańskich*, red. T. Dąbek-Wirgowa, A.Z. Makowiecki, Warszawa 1993.
- Karpiński J., *Literatura jako źródło badań socjologicznych* [w:] *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978, s. 31–51.
- Klaić N., *Historijska pozadina Šenoina romana i pripovjetke*, „Croatica” XIII, br. 17–18, Zagreb 1982, s. 7–105.

- Kłoskowska A., *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996.
- Korolko M., *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1990.
- Kravar Z., *Uloga Zagreba u književnom životu nacije: nekoliko povijesnih primjera*, „Republika”, 1996, br. 11–12, s. 38–44.
- Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008.
- Kubicki P., *Miasto jako symbol w procesie tworzenia tożsamości regionalnej, narodowej i ponadnarodowej*. (Archiwum UJ)
- Kultura – komunikacja – literatura: studia nad XX wiekiem*, red. S. Żółkiewski, M. Hopfinger, Wrocław 1976.
- Krzyżanowski M., *Konstrukcja tożsamości narodowych i europejskich w polskim dyskursie politycznym po roku 1989: analiza dyskursywno-historyczna* [w:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, 267–303.
- Marijanović S., *Josip Juraj Strossmayer – ličnost, etičnost, kroatocentričnost* [w:] *Josip Juraj Strossmayer. Chorwacja. Ekumenizm. Europa*, red. M. Dąbrowska-Partyka, M. Czerwiński, Kraków 2007, s. 15–29.
- Markiewicz H., *Odbiór i odbiorca* [w:] *idem, Wymiary dzieła literackiego*, Kraków 1984, s. 215–233.
- Markowski M.P., *O reprezentacji* [w:] *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. *idem* i R. Nycz, Kraków 2006, s. 287–333.
- Marks Lj., *Vekivečni Zagreb*, Zagreb 1994.
- Marks Lj., *Zagrebačka usmena tradicija između ljubavi i politike*, „Narodna umjetnost”, br. 33, 1996., sv. 2, s. 357–380.
- Matanović J., *Krsto i Lucijan. Rasprave i eseji o povijesnom romanu*, Zagreb 2003.
- Nemec K., *Šenoina koncepcija povijesnog romana*, „Umijetnost riječi” XXXVI, br. 2, Zagreb 1992, s. 155–164.
- Neumann B., *Literatura, pamięć, tożsamość*, tłum. A. Pełka [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 249–284.
- Lalewicz J., *Socjologia komunikacji literackiej. Problemy odbioru i rozpowszechniania literatury*, Wrocław 1985.
- Lasić S., *Roman Šenoina doba*, Zagreb 1965.
- Laszowski E., *Stari i novi Zagreb*, Zagreb 1925 (reprint 1994).
- Leksikon hrvatske književnosti*, red. V. Bogišić, Zagreb 1998.
- Oczkova B., *Chorwaci i ich język. Z dziejów kodyfikacji normy literackiej*, Kraków 2006.
- Oczkova B., *Josip Juraj Strossmayer wobec języka literackiego i liturgicznego* [w:] *Josip Juraj Strossmayer. Chorwacja. Ekumenizm. Europa*, red. M. Dąbrowska-Partyka, M. Czerwiński, Kraków 2007, s. 67–70.
- Okopień-Sławińska A., *Relacje osobowe w literackiej komunikacji* [w:] *Problemy teorii literatury*, red. H. Markiewicz, s. II, Wrocław, 1976, s. 29–34.
- Ossowska M., *Ethos rycerski i jego odmiany*, Warszawa 1986.
- Ossowska M., *Moralność mieszczańska*, Wrocław 1985.
- Ossowski S., *Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny* [w:] *idem, O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984, s. 16–46.

- Ossowski S., *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984.
- Pavličević D., *Povijest Hrvatske*, Zagreb 2000.
- Pavlović C., *Priča u pjesmi*, Zagreb 2005.
- Perić I., *Zagreb. Od 1850. do suvremenog velegrada*, Zagreb 2006.
- Podhorodecki L., *Jugostawia. Dzieje narodów, państw i rozpad federacji*, Warszawa 2000.
- Rapacka J., *Centra i peryferie literatury starochorwackiej* [w:] eadem, *Śródziemnomorze. Europa Środkowa. Bałkany*, red. M. Dąbrowska-Partyka, Kraków 2002, s. 296–313.
- Rapacka J., *Chorwacka i serbska legenda kresowa* [w:] eadem, *Śródziemnomorze. Europa Środkowa. Bałkany*, red. M. Partyka-Dąbrowska, Kraków 2002, s. 341–362.
- Rapacka J., *Funkcje łaciny w regionalnych i ogólnonarodowych systemach kultury chorwackiej* [w:] eadem, *Śródziemnomorze. Europa Środkowa. Bałkany*, red. M. Partyka-Dąbrowska, Kraków 2002, s. 314–339.
- Rapacka J., *Leksykon tradycji chorwackich*, Warszawa 1997.
- Rapacka J., *Schyłek ideologii szlacheckiej w obliczu kształtowania się ideologii narodowych w krajach Korony św. Stefana (na przykładzie chorwackim)* [w:] *Symbioza kultur słowiańskich i niesłowiańskich w Europie Środkowej*, red. M. Bobrownicka, Kraków 1996, s. 81–88.
- Rapacka J., *Złoty wiek sielanki chorwackiej*, Warszawa 1984.
- Ricoeur P., *Czas opowiadany*, tłum. Urszula Zbrzeźniak, Kraków 2008.
- Ricoeur P., *Pamięć, historia, zapomnienie*, tłum. J. Margański, Kraków 2007.
- Rogić Nehajev I., *Tko je Zagreb? Prinos sociološkoj analizi identiteta grada Zagreba*, Zagreb 1997.
- Rosner K., *Narracja, tożsamość i czas*, Kraków 2006.
- Rybicka E., *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003.
- Saryusz-Wolska M., *Literatura i pamięć. Uwagi wstępne* [w:] *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2010, s. 175–184.
- Smith A., *Nacionalni identitet*, tłum. S. Đorđević, Beograd 1998.
- Stančić N., *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i u 20. stoljeću*, Zagreb 2002.
- Stadnikiewicz-Kerep J., *Językowe paradoksy małej wspólnoty, czyli o losie kajkaw-szczyzny literackiej w świadomości narodowej Chorwatów* [w:] *Mity narodowe w literaturach słowiańskich*, red. M. Bobrownicka, Kraków 1992, s. 225–234.
- Stipčević A., *Socjalna povijest knjige u Hrvata*, knj. III, Zagreb 2008.
- Szabo Gj., *Stari Zagreb*, Zagreb 1941.
- Szacka B., *Przeszłość w świadomości inteligencji polskiej*, Warszawa 1983.
- Topolski J., *Problemy metodologiczne korzystania ze źródeł literackich w badaniu historycznym* [w:] *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978, s. 7–30.
- Wallis A., *Informacja i gwar. O miejskim centrum*, Warszawa 1979.
- White H., *Poetyka pisarstwa historycznego*, red. E. Domańska, M. Wilczyński, Kraków 2000.
- Wodak R., de Cilia R., Reisigl M., Liebhart K., *The Discursive Construction of National Identity*, Edynburg 1999.

INDEKS

- Amsterdamski Stefan 13
Anderson Benedict 12–14, 17
Anić Vladimir 169
Assman Aleida 25, 26, 28, 151
Assman Jan 25–28
- Babukić Vjekoslav 172, 195
Bach Alexander 41, 42, 82, 84, 92, 130, 186, 198, 206
Bachtin Michaił 31
Badurina Natka 120
Bakunić Alois 130, 131
Balzac Honoré de 24
Barac Antun 117, 118, 132, 134, 135, 146, 161, 196, 197, 201, 211
Barthes Roland 19
Bela IV, król 148, 154, 182, 201, 203
Berger Peter L. 18
Bilić Josip 152
Bobrownicka Maria 15, 16, 23, 24, 67, 160, 168, 172
Bogišić Vlaho 132
Bourdieu Pierre 35, 51
Brešić Vinko 35, 178
Bujnicki Tadeusz 115, 120
Buntak Franjo 152, 181, 202
- Caillois Roger 20
Cillia Rudolf de 36
Coha Suzana 50
Črnja Zvane 199, 200, 202, 203
Czerwiński Maciej 36, 46, 93, 173, 206
- Dąbek-Wirgowa Teresa 15
Dąbrowska-Partyka Maria 16, 33, 40, 75, 79, 93, 135, 146, 173
- Demeter Dimitrija 130, 131, 195
Deutsch Karl 15
Dolatowska Krystyna 20
Domańska Ewa 29
Dostojewski Fiodor 24
Drašković Janko 130
Drašković Juraj 196, 197
Duszak Anna 37
Dyras Magdalena 63, 230, 231
- Eco Umberto 32
Eisenstadt Shmuel Noah 37
Eliade Mircea 20
Erll Astrid 26–28, 56, 122, 165
- Fairclough Norman 37
Falski Maciej 21, 30, 35, 51
Feldmanowski Hieronim 184
Foucault Michel 36, 37
Franciszek Józef I, cesarz 42
Frangeš Ivo 35, 118, 132, 134
Franklin Benjamin 22
Frankopan Fran Krsto 43, 130, 208, 209
Frankopanowie, ród 50, 155
- Gaj Ljudevit 42, 100, 124, 130–134, 137, 139, 140, 172, 194, 195, 229
Geertz Clifford 17
Geisen Berndhart 37
Gellner Ernest 11–14, 109
Gil Dorota 16
Głowiński Michał 31, 32, 122
Gregorijanec Stjepko 116
Grochowski Grzegorz 36, 39
Gross Mirjana 30, 42, 43
Grützmacher Łukasz 116
Gubec Matija 95, 117, 130

- Habsburgowie, dynastia 41
 Halbwachs Maurice 26
 Hall John A. 10
 Hirc Dragutin 152, 204
 Hobsbawm Eric 12, 14, 15, 17, 41
 Hołówka Teresa 12
 Hopfinger Maryla 31
- Ingarden Roman 31
 Iser Wolfgang 31
 Ivanković Hrvoje 152
 Iveljić Iskra 152
- Jałowiecki Bohdan 19
 Jauss Hans Robert 31, 33
 Jelačić Josip 41, 128, 129, 130, 192, 198
 Jelčić Dubravko 50, 64, 118, 119, 159, 172
 Ježić Slavko 44, 135, 146
 Juda Celina 79
 Jurišić Nikola 208, 209
- Kafka Franz 24
 Kania Ireneusz 20
 Kaniecka Dominika 56, 85
 Karpiński Jakub 121
 Klaić Nada 119, 120
 Klović Julije 208, 209
 Kłoskowska Antonina 10–12, 14, 15, 17
 Kollár Ján 171
 Koloman I, król 124, 130
 Korolko Mirosław 163
 Kozłowski Michał 36
 Krasieński Zygmunt 40
 Kraszewski Józef Ignacy 40
 Kravar Zoran 161
 Krčelić Adam 117, 154
 Kryczyńska-Pham Anna 26
 Krzyżanowski Michał 36, 37, 93
 Kubala Ludwik 115, 116
 Kubicki Paweł 17, 21
 Kukuljević Sakcinski Ivan 82, 134, 135, 154
 Kušlan Dragojlo 131
 Kvaternik Eugen 43
- Lalewicz Janusz 31, 32
 Lasić Stanko 95, 96
 Laszowski Emilij 152
 Liebhart Karin 36
 Linsinski Vatroslav (właśc. Ignacije Fuks) 191
 Luckmann Thomas 18
- Łotman Jurij 18, 24
- Makowiecki Andrzej Z. 15
 Maksymilian II, król 197
 Margański Janusz 27
 Maria Teresa, królowa 154
 Marijanović Stanislav 137
 Markiewicz Henryk 31–33
 Markowski Michał Paweł 145
 Marks Ljiljana 198, 199
 Matanović Julijan 230
 Matasović Ranko 169
 Matoš Antun Gustav 159
 Mažuranić Antun 172
 Mažuranić Ivan 42–44, 128, 129, 130, 132, 139, 149, 198, 207
 Medulić Andrija 208, 209
 Mesić Matija 207
 Meyenova Maria R. 163
 Mickiewicz Adam 40
 Mihanović Antun 69, 70, 79, 130, 184
- Nemčić Antun 131
 Nemeč Krešimir 120
 Neumann Birgit 28
 Nižnik Józef 18
 Novak Slobodan Prosperov 128, 130
 Nünning Ansgar 26
 Nycz Ryszard 145
- Obradović Dositej 48
 Oczkova Barbara 87, 93
 Okopień-Sławińska Aleksandra 30, 31
 Ossowska Maria 22, 107
 Ossowski Stanisław 11, 68
- Pavličević Dragutin 41, 42, 100, 191
 Pavlović Cvijeta 151

- Peška Artur 28
Perić Ivo 152, 153
Perkovic Ivan 131
Pešorda Damir 231
Petar Krešimir IV, król 46, 47
Podhorodecki Leszek 42
Popper Karl 17
Posavski Ljudevit 46
Preradović Petar 72, 79, 80, 102, 130, 134–136, 139, 192
Prus Bolesław 24
Przybyła Piotr 25
Pucek Zbigniew 17
- Rački Franjo 30
Rakovac Dragutin 120, 131, 195
Rapacka Joanna 41, 43, 44, 47, 66, 67, 75, 82, 100, 130, 137, 173, 184, 191, 229
Rendić Ivan 208, 209
Ricoeur Paul 27
Rogić Nehajev Ivan 23, 24, 67, 81, 162
Rosner Katarzyna 39
Rybicka Elżbieta 20
- Salwa Piotr 32
Saryusz-Wolska Magdalena 25–27, 64
Šicel Miroslav 35, 82
Sienkiewicz Henryk 115, 116, 120
Šišić Ferdo 118, 119
Sławiński Janusz 29, 115, 121
Smičklas Tadija 117
Smith Anthony D. 78
Stadnikiewicz-Kerep Jadwiga 172
Stančić Nikša 67
Starčević Ante 50, 64, 137
Stefan IV Dušan, car 46, 47
Stefanowska Zofia 29, 115, 121
Stipčević Aleksandar 82
Štoos Pavao 102, 130
Strossmayer Josip Juraj 42, 43, 45, 64, 77, 83, 93, 130, 137–142, 149, 207, 222
- Svačić Petar 58, 63, 114, 130
Szabo Gjuro 152
Szacka Barbara 121
Szczepański Marek S. 19
- Tadijanović Blaž 87
Tilly Charles 15
Topolewski Jerzy 29, 115
Toporow Władimir 18–20
Trpimirović, dynastia 77, 123, 130
Tuwim Julian 16
- Uspienski Boris 24
- Van Dijk Teun A. 36, 37, 39
Veber Tkalčević Adolfo 172
Vranyczany-Dobrinović Ljudevit 208, 209
Vraz Stanko 102, 130–132, 135, 161
- Wallis Aleksander 18, 19, 157
White Hayden 29, 39, 120
Wilczyński Marek 29
Wodak Ruth 36
- Žanić Ivo 123, 124
Zbrzeźniak Urszula 27
Zdrenka Marcin T. 22, 23
Zdybicka Daniela 44, 59
Živančević Milorad 132, 134
Znaniecki Florian 10, 12, 30
Zrinscy, ród 50, 155, 169
Zrinska Katarina 130, 169
Zrinski Petar 43, 130
Zvonimir, król 123, 124, 130
- Żółkiewski Stefan 31
Żurek Piotr 50
Żyłko Bogusław 18

REDAKTOR WYDAWNICTWA

Jadwiga Makowiec

REDAKCJA

Patrycjusz Pilawski

KOREKTA

Małgorzata Szul

SKŁAD I ŁAMANIE

Wojciech Wojewoda

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

Redakcja: ul. Michałowskiego 9/2, 31-126 Kraków

tel. 12-663-23-81, 12-663-23-82, fax 12-663-23-83